

ישועה קורקוס — מדינאי ושר בחצרות שולטני מרוקו

מאת אברהם אלמאליח

התותיקים בין יהודי מרוקו בדור הקודם, וביניהם אלה שעלו לאיי בראשית המאה העשרים, היו מספרים סיפורי-נפלאות על יהודי אציל בשם ישועה קורקוס תושב מראקש (מרוקו), שהיה בן-בית בארמונות השולטנים ושריהם שם וידימינם ויועצם; על פיו יצאו ועל פיו באו ואת מוצא שפתיו שמרו ועשו כדברי אורים ותמים. הוא היה מממן את עסקיהם ומדריך בעצותיו המתוכמות גם את ראשי השבטים הפיאודליים שבהרי האטלאס שהיו רגילים לאכול איש את בשר רעהו ושטמו איש את אחיו משטמה עזה. תודות למהלכיו כארמון שולטן מרוקו, ולהשפעתו הכבירה שם, הצליח להשיג ויתורים מכריעים גם למען נציגיה של ממשלת צרפת אחרי שזו כבשה את מרוקו בשנת 1912.

סיפורי-נפלאות אלה, שהזכירו לפעמים את סיפורי אלף לילה ולילה, ושהיו מרוקו הבליטום בהדגשה יתירה כעובדות שהתרחשו בזמנם — היו כל כך מתמיהים ומגוממים שקשה היה להאמין באמתותם.

האומנם היה ישועה קורקוס כבירה-שפעה כזה שאפילו תיירים וסופרים לא-יהודים, שלא היו חשודים באהבה יתירה לעמנו, היו מוכרחים לייחד לו מקום כבוד בחיבוריהם, להבליט את אישיותו, ולהציב לו יד ושם ברשמי מסעותיהם ולהודות לו על העזרה הכבירה שהושיט למלכי מרוקו בכלל ולנציגי צרפת בה בפרט?

כלום לא היו סיפורים אלה עליו מגוממים כדי הדמיון המציין את מספריהם? ומי היה יהודי זה שכל השכלתו לא היתה אלא של „תור“ ובית-ספר יסודי ושגם בין עתירי הנכסים לא שפר חלקו? כיצד עלה בגדולה במדינה אוטוקרטית, שזכויות היהודים בה היו נרמסות ברגל גאווה והם בעצמם היו משועבדים תמיד למושליה ועבדים-נרצעים לפיאודליה? בכח אילו סגולות הצליח ישועה קורקוס זה לעלות למרומי פיסגת הצלחתו המדינית ולהיהפך לכח מכריע בחייה המדיניים והכלכליים של מרוקו, ואשר, מתוצאותיה הטובות הפיקו תועלת מרובה לא רק מלכי מרוקו, ראשי שבטיה ונציגיה הדיפלומטיים של צרפת, אלא גם ובעיקר אחיו היהודים?

כיצד הצליח אדם זה שלא ניחן לא בחכמתו של אברבנאל ולא בעושרם של הברונים לבית רוטשילה, למלא תפקידים חשובים ומכריעים במדיניות מרוקו בראשית המאה העשרים ולשרת באמונה ובתום לב את שליטי ארצו, את ממשלת צרפת ואת היהודים?

מושביה יהודית במרוקו

בין המשפחות היהודיות במרוקו קרה לפעמים, שחוק ממושך בשררה שהושגה בגלל עושר או עליידי נסיון עתיק של גזע שהיה קרובן אסונות, או עליידי חכמת-חיים שנרכשה מתוך בקאות עמוקה בתנ״ך או בלימודי-קודש — פיתחו אצל משפחות אלה, יחד עם חזירה עמוקה לנבכי-נפש האדם, גם חושי-חד להעריך כדבעי את המאורעות, וגם את אותה הסגולה שאנו רגילים לכנותה בשם: בינה, סקתות, חכמת חיים.

מלכים וגסיכנים, בכל התקופות ובכל הארצות, היו רגילים לבחור תמיד כיועצים להם, חכמים מקרב החברה היהודית הגבוהה.

במשך מאה שנים ויותר, נהגה משפחת קורקוס במרוקו, לא רק מחסדם של השולטנים שעלו זה אחר זה על כסא המלוכה שם, אלא גם מאהבתם וחיבתם לה.

זכר חיים קורקוס, אביו של ישועה קורקוס המשמש נושא למאמרי זה — לא נשכח עדיין לגמרי מלבם של תושבי מראקש, והסיפורים על השפעתו, והירותו וחריצותו לא נמחקו כליל מזכרונו.

מיד אחרי שהנסיך מז'ואנביל, התריב את מוגדור בשנת 1844, החליט עבדול רחמן שולטן מרוקו לכונן על חורבותיה מושבה יהודית והביא מספר יהודים ממראקש על מנת לחדש בה את מסחרה שנהרס. הוא מסר להם מאלף עד אלפיים דורות (דינרים) והעמיד לרשותם שטח רחבי-ידים לבנין דירות לשיכונם ומחסנים לסתורותיהם, וגם העניק לחיים קורקוס הלואה בסך עשרים אלף דורות, בתנאי שבנו בכורו יעקב קורקוס יקבע את מושבו במוגדור המשוקמת. עלידי השקעות אלה נהפך נמלה של מוגדור למרכז מסחרי תוסס ושופע תנועה וחיים. אחרי שהשולטן השיג את מטרתו ויתר על ההלואות שהעניק.

פעם אחת בא חיים קורקוס להחזיר להזיר הגדול את עשרים אלף הדורות שקבל בהלואה, אך החזיר סירב לקבלם חזרה ושלח את הלוח בכבוד מלפניו. פעמיים ושלוש הביע חיים קורקוס את רצונו לסלק את חובו, אך ניתקל תמיד בסירוב הזויר, ורק אחרי הפצרות מרובות נאות המלוכה לקבל את החוב, בתנאי שהוא ישולם בתשלומים של 85 דורות לחדש. השולטנים סידי מוחמד ומולאי אל-חסן רחשו אהדה וחיבה גלויה לחיים קורקוס והתיעצו תמיד אתו בכל הנוגע להגהלת עסקיהם הפרטיים.

חיים קורקוס נפטר בשנת 1884 וזבנו ישועה שהיה אז בן ארבעים ושנים שנה, מילא את מקומו כנשיא הקהלה היהודית במראקש.

ככל בני גילו בימים ההם, כן גם ישועה נתחנך בחדר ובישיבה, השתלם במקרא ובתלמוד, אך לא הוסמך להוראה וכתר רבנות לא עיטר את ראשו.

טיפולו במסחר אביו זבעסקיו, וקשריו ההדוקים והממושכים עם העולם החיצוני השלימו את החסר לו בהשכלה כללית.

ישועה קורקוס היה ידוע כיהודי דתי ויראשמים, ועוד בחיי אביו היה יועצו, יד מינו ואיש-סודו של שולטן מולאי אל-חסן, וזה נטה אליו חסד וביקש את קירבתו. גם שולטן עבדול-עזיז שעלה אח"כ על כסא-המלוכה, רחש אהדה מרובה למשפחת קורקוס ופירסם דאחיר (צ'רמלכות) המעניק לה הרבה יתרונות וזכויות ומעמיד אותה ברום-המעלות, ופעמים איך-ספור השיג ממנה עזרה ותושייה.

אחרי מות בהיאחמד שרר תהוה ובוהו במרוקו וביחוד בדדומה, ופרצה מלחמת-אחים שאיימה לקרוע את המדינה לגזרים ולפצל אותה לשבטים שבטים שוטמים אחד את השני. אך ישועה קורקוס השכיל תמיד לשמור על יחסיו הידידותיים עם כל ראשי השבטים הפיאודליים היריבים בהרי האטלס, וביניהם „מטוגי", „גונדאפי" וביחוד עם ראש השבט התקיף והעריץ „מדאני אל גלאווי" שהתייחס אליו באהדה ובישיבה כנה וגאמנה.

יתר על כן: כשרצה שולטן „אלחייבה" להביע את הוקרתו לישועה קורקוס על הטוב והחסד שגמלהו, אותו ואת בני משפחתו, ועל שירותיו החשובים להם, פקד על אנשי כנופייתו שכבשו את מראקש בשנת 1912 לא לנגוע להצה ביהודי „המלאח" ולא לשדוד את בתיהם ורכושם.

איך הצליח יהודי זה להשיג מראשי השבטים הפראיים, התקיפים והאכזריים האלה, שהיו תמיד מפוצלים ומפורדים בליהם, שוטמים איש את רעהו ומזכנים בכל שעה ובכל רגע לטרוף את היהודים ולשדוד את הונם — איך הצליח להשיג מהם ויתורים כה חשובים למען אחיו ?

אישי-סדרם של שולטנים

עושרו בלבד לא היה מספיק לשכנעם, והוא בעצמו לא היה מרשה לעצמו לבנו סכומים גדולים שעמדו לרשותו ושאיפשרו לו להושיט עזרה לתקיפיהזמן, אילולא ידע את המצב לאמיתו ואילולא היה בטוח מראש בהצלחת משימתו.

שירותיו לממשלת מרוקו התבטאו בהלוואות זעומות שלא עברו מעולם את גבולות אלף או אלפיים דורוס שקיבלם חזרה זמן מועט אחרי שהלווה אותם לה.

עצותיו המתוכננות היו מצליחות תמיד מפני סיבות אחרות.

כל המוסלמים, האירופיים והיהודים היו מתייחסים לישועה קורקוס כלאדם שסימל באותה תקופה את היושר והאמונה. קופות ביתו וארונותיו היו מלאים תמיד פקדונות כסף ושוה-כסף, תכשיטי זהב ואבנים טובות ומרגליות, שרבי מלוכה ושרים ורוזנים היו מפקידים בידו, רק על-פי דברת-כבוד שפקדונותיהם יוחזרו להם בכל רגע שידרשו חזרה ממנו. ישועה קורקוס היה מחונן בכל המעלות הטובות שמנו חכמים בדיפלומט ישר ומושלם. הוא הצטיין בנטייה טבעית לא להסתכן מעולם ובסגולה להיות תמיד גלוי-לב, באמונה עמוקה שאסור להונות אחרים.

אך, נוסף על המעלות האלה הוא היה יהודי שלם ברוחו ובאמונתו.

בפעילותו שהתרכזה בשטח מצומצם מאד, הוא לא הסתכן מעודו בהתנגדות ל„עריצים“ שאפתנים, אוהבי שלטון זרודפי שררה. הללו חשבוהו תמיד לאיש-סודם היודע לשכות והיודע לזכור בשעת הצורך, והתייחסו אליו כליועץ-חכם שלא הטרידם ושלא הקניטם מעודו, ושהיה מוכן תמיד להיענות לקראתם בעת צרתם. בקיצור: הוא שימש תמיד מקור-עזרה להם ולכן העמידהו תמיד תחת חסותם.

תודות לייחסי הידידותיים עם מדאני אל-גלאווי, ידע ישועה קורקוס בודאי את פרטי הקשר שנתקם או להושיב על כסא המלוכה במרוקו את מולאי אל חפיד, ותמך בדבר.

האם מימן או את המבצע הזה?

זהו סוד שלא יודע לעולמים.

מספרים שבאחד הימים השקיש ישועה קורקוס את סערת-רוחם של „אל גלאווי“ ו„אל מטוגלי“, שני האויבים המושבעים שהיו מוכנים לטרוף איש את רעהו על פתות משוה-פרוטה ואפילו לקעקע את מראקש בירת מרוקו ולהרוס אותה עד היסוד בה, ושיכנע את כל אחד ואחד מהם שיריבו, לא זו בלבד שאינו חורש מזימות נגדו, אלא להיטף הוא מבקש טובתו ורוחש אהדה לו, והוא הפציר בצעיר שבהם לסלוח ליריבו הקשיש ממנו והכשיר את הקרקע להפגיש את שניהם לפגישה שהביאה, בסופו של דבר, לידי חתימת ההסכם הידוע, שמצא פתרון לכל השאלות השנויות במחלוקת ביניהם, ועלידי כך הציל היהודי הזה את העיר מחורבן, ואת אתיו מפרעות איומות.

וכשהרגיש מדאני אל גלאווי שימיו ספורים וקיצו קרוב, הזמין אליו את ישועה קורקוס והפקיד בידו את צוואתו וביקש ממנו על-ידי יפוי-כח כוין לבצעה לכל פרטיה. וכן היה. ישועה קורקוס הצטיין בשכל ישר, בזהירות מפליאה ומחושבת וביחס טוב לכל אדם מבלי הבדל מעמד. והוא בעצמו חי חיים פשוטים ועלידי מסחרו והלוואותיו צבר הון רב שהדמיין המרוקני הגוימהו יתר על המדה ובהפרזה עוברת כל גבול.

בתי-המסחר שבערי התוף היו מפקידים אצלו כמויות מרובות של סחורות; המושלים הבכירים והאיכרים והחקלאיים היו מוכרים באמצעותו את תגובת שדותיהם ויבול אדמותיהם, ואהדתם אליו הגנה עליו מכל פגע רע.

גם בעלי חובותיו, בדעתם שרמו קל מצדו לשליטים המושלים יכול להעמידם במצב בלתי-נוח ולפעמים גם לסכן את חייהם אם יפגרו בתשלומיהם ל„יהודי“ ברך-סותם — היו עושים את הבלתי-אפשרי לפרוע את חובותיהם בזמנם ולא להסתכן עם היהודי הכלי-כול.

דבר יהדות מרוקו

בימים ההם אסרו שלטונות מרוקו מכירת קרקעות ליהודים מחוץ לגבולות „המלאח“. ישועה קורקוס היה היהודי היוצא מן הכלל שהצליח לקנות את האדמות המשובחות ביותר שמחוץ ל„מלאח“, הן עליידי קנייה במישרין והן כתמורה לחובות שהיו חבין לו נושים שונים שלא יכלו לכבד את חתימתם ולעמוד בהתחייבויותיהם. וכמו שהיה קפדן ודייקן בעסקיו, כן היה גם נדיב־לב כלפי כל עני ומוכה־גורל בלי הבדל דת וגזע. בכספי תרומתו בנה בית־כנסת במראקש, ותמך בסכומים מרובים בתלמידי חכמים שתורתם אימנתם. השפעתו במלאח גדלה והלכה מיום ליום, ובהיבחרו לנשיא קהלתו, היה מחליט על דעת עצמו בכל ענייניה וממנה, לפי ראות עיניו, דיינים וכלי־קודש וגם רבנים ראשיים. יהודי מרוקו היו פונים אליו תמיד למצוא פתרון לסיכסוכיהם וליישר את חילוקי־הדעות שהיו מתגלעים ביניהם.

הוא היה שופע חיים ושכל בריא, משתדל תמיד ללכת בשביל־הזהב ולמצוא פתרונם שסיפקו שני יריבים שלא יכלו מעולם להתפשר ביניהם. במשך „ימי מלכותו“ במראקש נהגו יהודי „המלאח“ משקט גמור שכמוהו לא ידעו במשך שנים ויובלות.

גם בענין גביית מס־הגולגולת ושאר מסים וארנוניות מהיהודים בא שיפור לטובה בימיו. תחת אשר בימי מולאי אל חסן היו כרגות אלה ניגבות עליידי קלגסי המלך, בשיטות פראיות במלקות, שוד גזל ונישול — בימי ישועה קורקוס ניגבו מסים אלה בלי כל סבל לאחיו.

ובהשפעתו הגדולה השתמש ישועה קורקוס גם להאדרת שם צרפת ולהרמת כבודה במרוקו.

לשם חיזוק השפעתן ומכירת סחורותיהן במדינה זו, היו המעצמות האירופיות, בסוף המאה הי"ט, באמצעות סוכניהן וסוחריהן ונציגיהן, משתדלות למצוא אנשי־חסות ויהודי מרוקו הפיקו תועלת מרובה מסידורים כאלה.

בימים ההם לא היה ליהודי מרוקו אלא מושג קלוש מאד על יבשת אירופה, וכל יהודי בעל־השפעה היה מוצא מחסה בצילו של דגל מעצמה אירופית, משפחות יהודיות ידועות, מצאו דרך לחלק ביניהן את גורלן; וככה היה אפשר לפגוש בקרב משפחה אחת את האח הבכור חוסה בצל דגל צרפת, האח השני מסתופף בצלו של דגל בריטניה, האח השלישי נתין ספרד, הרביעי נתין פורטוגל וכן על זה הדרך.

חיים קורקוס אבי ישועה היה מחונן בחוש דק של ראיית־הגולד; בנו יעקב, תושב מוגדור, הצליח לרכוש את הנתינות הגרמנית ובנו ישועה — את הנתינות הצרפתית, ועליידי כך יכול היה לעזור לצרפת עזרה הרבה יותר חשובה מהתועלת שהוא הפיק ממנה. ישועה קורקוס שירת את צרפת בנאמנות כנה, ממש כנאמנותו לשולטני מרוקו ושריה, ולגבי שני הצדדים היה יועץ זהיר ותומך נאמן ולא הסרידים מעולם לתועלתו הפרטית, אלא לטובת הכלל ואחיו היהודים. הוא הושיט לכולם את העזרה שביקשו ממנו, ובהשפעתו התירו רבני העיר יסוד בתי־ספר שבהם לימדו את השפה הצרפתית כשפת־לימוד.

עוד בסוף המאה הי"ט יסדה חברת „כל ישראל חברים“ בתי־ספר במוגדור, בקאזה בלאנקה ובטנגיר. אולם משניגשה ליסד בתי־ספר במראקש ניתקה בהתנגדות עצומה ובמכשולים מרובים שורעו על זרכה רבני העיר שניתמכו עליידי המוניצ'ים אשר ראו במוסדות־חינוך אלה קייני־כפירה שסכנתם גדולה לקיום היהדות המסורתית, ותועלתם מועטה לעתיד הנוער. ישועה קורקוס היה המנהיג היהודי היחידי שהצליח להתגבר על מתנגדי ההשכלה וליישר את כל ההדורים ובהשפעתו המכרעת נוסד בשנת 1900 בית־הספר הראשון של כ"ח במראקש, והיה הוא הראשון ששלח את בנו להתחנך בו, ורבני העדה ו„פניה“ חיקוהו אחרי כן ושלחו אף הם את בניהם להתחנך באותו מוסד־חינוך שהתגדו כ"כ בתחילה לייסודו.

בהרבה הזדמנויות אחרות הפיקה גם צרפת תועלת מרובה מתיווכו והשתדלויותיו של ישועה קורקוס למענה.

משלחת שגירות אורטגה מצאה עוזר יקר-ערך. בהקדמה קצרה לספר „מסע במרוקו בשנת 1906, כתב התייר לואיס גיזטיל: „זוכר אני לטובה הרבה בני הקהלה היהודית במראקש בירת-מרוקו ונשיאה ישועה קורקוס ואני מביע לכולם רגשי כבוד, הערצה ותודה כנה ונאמנה“. אחיכ מגלה הכותב שעל ידי האמצעים שנקט או ישועה קורקוס, יכול הוא, התייר, להשיג את מלוא העזרה והתמיכה הדרושות לנסיעה מסוכנת ב„סירואה“.

בין ישועה קורקוס לממשלת צרפת

אחרי רציחת ז'ר מוסאמפ, התייצב ישועה קורקוס בפני מולאי אל חפיד שייצג את השולטן במראקש והשפיע עליו להרגיע את צרפת במצב החמור ששרר אז במרוקו. הוא עוד גם למשלחתו של הקונסול קורי שהגיעה אז למרוקו לחקור את סיבותיו של רצח זה. בשנת 1905 היה ישועה קורקוס השתדלן העיקרי בשחרורו של המרקזי דה סגונזאק שהיה שבוי בידי השייך בן-טביה. הוא פנה אז לירידו מדאני אל גלאווי בבקשה תכופה ונמרצת לתת את הפקודות הנחוצות לשחרור המרקזי.

עדות לחשיבותם של השירותים המרובים ששירת ישועה קורקוס את צרפת, אנו מוצאים בדברי המרקזי דה סגונזאק עצמו:

„נכון שבמסעי הראשון במרוקו בשנת 1901 עמדתי בקשרים ישירים עם ישועה קורקוס באמצעות מר פלקון מורה בביה"ס של כ"ח שאישפו אותי בביתו.

„במסעי בפעם השלישית במרוקו בשנת 1904, נפגשתי שוב עם ישועה קורקוס שקיבלני בסבר-פנים בביתו וציידני באיגרות המלצה לנציגיו ב„סוט“ ובפרט לאלה שב„תארודות“, ופקד עליהם לתת לי גם כסף אם אהיה זקוק להוצאות.

„לא ידעתי לגמרי שישועה קורקוס טיפל גם בענין שחרורי מאסרי אצל שבט בן-טביה ב„אוזור“; יתכן שגם הוא המליץ עלי יחד עם המון מליציו אשר אחרי שחשו אז לעזרתי. בספרי „בלב האטלאס“ סיפרתי את כל הענינים האלה, אך לא הזכרתי את שמו של ישועה קורקוס מפני שלא ידעתי אז שגם הוא נמנה בין דורשי טובתי ושחרורי.

„לעומת זאת, זוכר אני היטב שעוזרי זינאני בן עבדול עזיז אשר הגיע ל„תארודנת“ אחרי מאסרי, נעזר הרבה על ידי נציגיו היהודים של ישועה קורקוס. כדאי לקרוא את סיפורו של זינאני בספר „בלב האטלאס“.

„כשתזרתי למרוקו בשנת 1918, נפגשתי שוב עם ישועה קורקוס שבא לבקרני בביתי בהודע לו שאני במראקש והובילני לביתי בו הכרתי גם את בניו.

„מאושר אני שאוכל, בהזדמנות זו הניתנת לי כעת, להעיד כי מרשל ליוטיי, רחש תמיד הוקרה והערצה לישועה קורקוס שנמנה אז בין האישים הנעלים ביותר בדרום מרוקו, עתיר-נכסים גומל חסד ומרבה להיטיב. הוא העמיד תמיד — מבלי כל פניה פרסית — את אונו והונו לרשות התיירים האירופיים ושירת אותם באמונה.

„כשאני לעצמי, לא היתה לי כל הזדמנות להעמיד את ישועה קורקוס בנסיון, אך מר למרטיניה סיפר לי את שבחו שלא בפניו ומנה את תיווכיו והשתדלויותיו שנשכחו, לצערי, מלביי.

ואן הס, מחבר הספר „ישראל במרוקו“ האשים את ישועה קורקוס בהכנת הפלישה הצרפתית למרוקו רק בכדי שיוכל לגבות את חובות השולטן לו. אך טעות גסה היא לתאר אותו כסלכן צרפת, משום שמטבע ברייתו הוא לא היה מסוגל למלא תפקיד כזה, כי לפי התנהגותו הוא היה אציל במובנה הגאה של מלה זו, וכאציל, הוא דאג טרם-כל להרבות עושר ולנחול כבוד למען יוכל להבליט את כחו ועוצם ידו ולבסס את מרותו ב„מלאח“. ובהשראה עליונה של מגן-אמיתי הוא שירת בתבונה ובנאמנות את עניניהן המסובכים של ממשלתו ושל צרפת כאחד.

בימי ציבוחו במרוקו היה המרשל ליוטי נוהג להזמין אליו את החכם הישיש קורקוס כדי להתיעץ אתו על כל העניינים שעמדו או ברזמו של עולם המדיניות המרוקנית ולשמוע את חוות דעתו עליהם.

במזל תמורות

בינתיים, נשתנו הזמנים במרוקו וזוהר כוכבו של ישועה קורקוס התחיל להתחיר ולדעוך. אולם, הוא כאדם פיקח ונבון הבין שאבד כלה על כל שיטותיו המיושנות ושאלן לו אלא להעמיד את נסיונו הרב והעשיר לשירות צרפת. אולם, בהיותו מטבע ברייתו רגיל להיות שליט בלעדי, סבל בדומיה את פלישתם של שירותי המינהל החדש שהסתננו ל"מלאח" ע"י צרפת, בצורת היגיינה, כבישים, עבודות צבוריות בעלי ערך כללי וכו' והתייחס באהדה לשיחרור אחיו היהודים מכבלי העבדות והשיעבוד שנכבלו בהם ולמסטר הצדק והמשפט שהונהג על-ידי הצרפתים בכובשם את מרוקו ולא סבל אישית מהמהפכה שהתחוללה שם בכל סדרי החיים עקב השינויים האלה, מפני שלא היה בכה שום שלטון להאפיל על מעשיו הטובים בימי "שלטונו" במסטר הישן.

בסוף ימיו, פרץ ה"מלאח" עצמו את גבולותיו ויגדל וירחב; קם דור חדש שבחלקו הגדול חונך על ספסלי בת"הספר של כ"ח ושלא ידע את צרות הזקנים ועריצותם ושהמציאות החדשה שלא הוגדרה כדבעי כגון היגיינה, קידמה, שחיון, הלהיבה את דמיונו. החלום הקדמון על "קריית שמים" נהפך למציאות. הנוער העולה שאף מיד אחרי הכיבוש הצרפתי לבנות עיר יהודית חדשה על חורבות ה"מלאח" הישן, ומכיון שזקנה קפצה על "שליטו" ישועה קורקוס, האשימוהו הצעירים בהסקת מסקנות פזיזות, השכיחות, בדרך כלל רק אצל בעלי דמיון מוגבלים, ובהתנגדות מתוך אנוכיות טהורה, לכל התפתחות וקידמה. ישועה קורקוס נפטר במראקש בשנת 1929, כשהילת תפארת וכבוד עולמי אופפים את שמו. שלטונות מרוקו ריבי מלכותה, נציגי צרפת הבכירים ונושאי משרות רמות הלכו אחרי מסתו וליתוהו עד מקום מנוחתו הנצחית. במשך זמן רב אחרי מותו הספידוהו רבנים וחכמים והרימו על גס את נדיבות לבו ותיארו את מעלותיו ומצותיו התרומיות, בינתו הרחבה, פיקחותו, חכמתו ומעשיו הטובים למען עמו.

אולם, חלק מסויים מהנוער היהודי קצרהרות שב"מלאח" הביט על קץ שלטונו וימי מלכותו כעל שחר תקופה חדשה הבוקע ועולה מבין ערפלי חושך שאליה שאף עוד בימי שלטון "הזקן" ושלה ציפה בכליון עינים.

אך יהודי צפון אפריקה בכלל ויהודי מרוקו בפרט מזכירים עד היום בהוקרה ובהערצה את שם האיש שסימל בעיניהם את המנהיג בה"א הידיעה, אשר עמד תמיד בפרץ עמו וייצג אותם בכבוד בפני מלכים ורוזנים ועמד במסירות נפש ממש להם בעת צרה ומצוקה כמגן ומושיע.

בנו שמעון קורקוס עלה לירושלים אחרי פטירת אביו ונפטר בה ביום ל' בשבט שנת תרצ"ה 1935.